

ЛННБ України ім.В.Стефаника

01053407 (K)

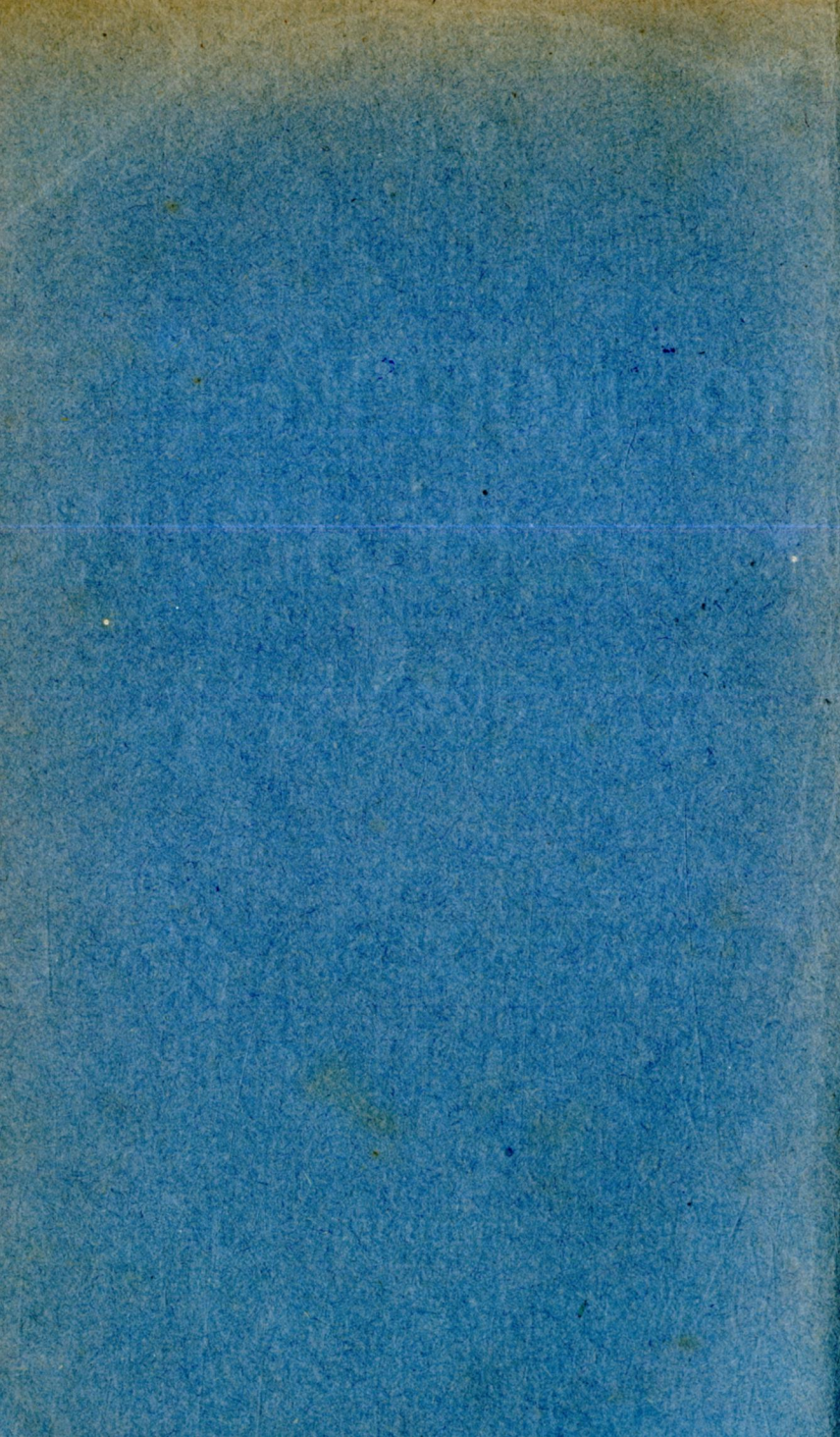
Макавев
О. М.

ПО ДОВГІЙ
РОЗЛУЦІ
ПОЕМИ.

ЛЬВІВ 1920.

В ДРУКАРНІ СТАВРОПОЛІТІЙСЬКОГО ІНСТИТУТУ
під управою Ю. Сидорана.

2012

B. 1774

О. М.

ПО ДОВГІЙ

РОЗЛУЦІ

ПОЕМИ.

ЛЬВІВ 1920.

— — —

В ДРУКАРНІ СТАВРОПІЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ
під управою Ю. Сидорака.

1,60р.

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

**Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И 35991**

Присвята

(до поем: Пророк, Поет, Анахорет).

По довгій розлуці, по нудах зими,
як сонечко ясне теплійше пригріло,
як птаство небесне з полудня летіло,
летіло й питало: чого ж ви сами? —
а де ж ваші діти? лягли вже кістьми? —
тоді то, тоді то прийшла ти, прийшла
ти, сестро кохана, до того села,
в яким то колись то ми бавились, грались,
а днесь перед гуком гармат заховались.

Стогнала, дрожала земля навкруги;
а ми, як бувало, сиділи й тулились
і плакали ревно, аж слези котились,
що ми поєднались, що ми не враги...
І сплакали тії три чисті слезини,
три чисті слезини, як перли ті три,
і лекше нам стало тієї години —
кому ж присвятити ті слези і гри?

І глянув я, глянув довкола, довкола:
могили і слези, без стриму й кінця!
а там десь далеко і Франц і Микола,
а батька немає, немає віця,
нема, хто схотів би ті слези отерти,
а тут таке жниво і горя і смерти!

Нерідний наш Отче, а ліпший, як рідний:
Тебе се я кличу! чи чуєш Ти там?
прийди, подиви ся на той нарід бідний,

на здвигнен Тобою, розвалений храм!
Було кому храм той, було розвалити,
а хто же воздвигне, як все сумовите?

Ти, рідний наш Отче, наш світлий покрове!
Нам треба любови, любови, любови —
щоб всіми шляхами любов та текла,
як днесь тече військо понуре, готове,
як днесь тече кровця — — ах, доста нам крові
і диму і гуку і лиха і зла!
Нам треба любови, любови й тепла —
яви ся між нами! — — — — —
— — — — — Від мене ж прийми Ти
отсі три слезини, нікчемнії діти,
що їх моя Муза на світ привела.

Пророк.

1.

Скінчив ся день в кєрві й огні,
і сумєрк йде і стигне спека.
В святій, недвижній далині,
як в сні Араба, мріє Мека.
А там сади, там пальм ряди,
там караванні верблюди
пішли в країну Амалека;
а там ще далі сизі мли,
піски і скали і вірли
і далечінь мрачна, далека...

І Магомет відняв долоню
і сів на камінь: Аллах! Аллах!
не краще б то з камінних стін
зорить пустар, як бедуїн,
увесь в ножах, увесь в кинджалах,
а ніж в просонню зпід печер,
де дух твій з болю й муки вєть ся,
а джін регочєть ся й смієть ся
з твоїх терпінь, з твоїх химер —
коли ж воно вє раз скінчить ся?!...

Як цар Давид, щаслив я ріс
посеред стад овець та кіз —
чого ж ти ввів мене в печєру
і показав мені химеру,
ту Айшу, Айшу, ту змію,
любов мою і смерть мою?!...

І я сиджу цілими днями
до отупіння, до безтями
і жду її і жду — даремно!
А прийде ніч і стане темно,
Ти не пішлеш її сюди,
але зовеш мене до діла:
дивись! там діти Ізмаїла —
чого сидиш тут? не сиди!
іди, збуди їх і веди!
І Магомет поник, схилив ся
і задумав ся, затужив ся.

2.

Спить пустиня. Небо сяє,
вють ся фіміями,
а від моря вітер тягне,
сіє хмаринками.
Поміж ними блідолиций,
мов шейк, походжає
та на зорі поглядає,
пару вибирає.
Ог і вибрав І проворні
сторожі гарему
затягають занавіси —
затягнули, темно;
дмуть на світло в коридорах —
погасили, тихо...
Ні, не тихо; зза котари
чуєш шепіт, хихот?
шелесть, хі-хі... Ні, то близько —
хто ж тут ще ночує?
а, Хадіджа! весь, як вюнка,
але він не чує.

3.

Понад землею Ізмаїла
зійшло вже сонце золоте;
біліє в сонці Мека біла,
біля кааби гул росте.
Хадіджа встала — встала й сіла
і щось міркує, щось гадає...
Ні, ні, пусте; я прецінь жінка!

ха-ха, ха-ха; а він не знає!
І похлолива белуїнка
Хадіджу строїть, прибирає.

І йде Хадіджа молода
заулками святої Меки,
іде — ой, горе, не біда!
не до кааби, до Вареки...
Прийшла задихана, бліда,
паде Варекови на шию
і гірко плаче і рида:
ах, змилуйся! ах, стрію, стрію,
коб я нещасна була знала!...
та той мій муж, той Магомет,
та він пророк, та він поет —
я світ собі з ним завязала!

Ой, доле ж моя, доле, доле!
якісь чи вроки, чи пристріти?
мене від млости в боці коле,
а він іде в нору хиріти!...
А як загляне в тую хату,

(дивить ся на стрія)

то наче смерть перелитить;
в ночі якусь знов Айшу кляту
зове та кличе... то кричить,
що він збирає синів пустині
і світ проверне, як я скрині...

(стрий усміхаєть ся)

А сеї ночі не втерпіла:
(Його вже тиждень не було!)
піду, гадаю, в те дупло.
Прийшла я, знаєш, побіч сіла:
се я, кажу, се я —

І що?

Ну, і нічо —

Нічо?

— Нічо!

Глядить мій стрій на молодичку,
глядить на коси, вії, брови,
на ту слезу, що йде по личку,

на шию, груди — о, богове!
і кров підходить аж до шок...
і враз відзискав стрий дар мови :
гм, ні, він справді є пророк!

4.

Чи вдало ся молодицю
та переконати,
не скажу я, бо не знаю ;
міг би що додати,
тай чорт зна, що з того вийшло б,
а мені халепа!
ще й скартала б яка краля :
а то недотепа!
піде слава!.. буде хрія!..
Що ж я бідний вдію?
Ні, даруйте; але того
я таки не скрию,
що всі слуги, всі рабині
бігали, шукали
та за паном, знай, питали —
ну, тай перестали.
Перестали, в раду стали,
кинули роботу
і розбрились: хто до шопи,
а хто на охоту.

5.

Повзли вже тіни, виповзали
з чиїхсь невидимих лабет,
і пастухи отари гнали;
ішов, волік ся й Магомет.

Перший:

Дивись, Селім! дивись: аж лячно,
що з ним зробилось? наче тинь;
лиш темні очі світять мрачно —
втопитись можна б, як глибінь!
А то бувало, як заграє,
як заспіває — Боже мій!
найкраща гура пропадає...
тай ти б ішов — ну, хочби в бій!

Селім:

Е, ні; він все був отакий.

Другий:

Еге, а ти б инакший був,
якби так вівці кинув, синю,
і сонце, вітер і пустиню
і — хочби й в Меці, весь пірнув
та ще й завів ся з крамарями..

Третий:

Бодай їх дідько взяв з їх крамом!

Другий:

Тай жив з отими бовванами,
що поставали над Замзамом,
як тії вівці над водою..

Перший:

Тай заповірюють собою
святий гріб батька Ізмаїла!

Ні, Магмет не чув тих слів!
лиш пити, пити захотів,
бо ціла грудь жевріла, тліла,
бо вся душа палахкотіла!

І де ж той стрий? — той дім? — ось, ось...
ах, не дійду і з ніг звялю ся!...

І чує він: смієть ся хтось
і хтось прощаєсь... Аг, наплюся!
то ти, Хадіджо? дай води!
І глянув ще раз мудрим оком
і впав, зімлів — —

Коли збудивсь,
не пив; пішов і став пророком!

Така моя пісня про того пророка,
що стряс Ізмаїлом, що й світом потряс,
що Бога пустині, кервавого смока
і місяць і гурі доніс був й до нас...

Спочинь же, великий Аллахів пророче!
нехай тобі світять ті Айшині очі,
що ти так шукав їх, що їх і найшов,
як луни мигтіли, як днем були ночі,
на старости жизні, як стигла вже кров...
Спочинь же, мій друже!

І я відпочину,

лише про Хадіджу скажу пару слів;
бо стрий, як сам знаєш, за Аллаха згинув
і певно з тобою, у раї засів.
А бідна Хадіджа може й не попала,
може й куди инде зайшла, заблукала,
бо збожеволіла, з розуму зійшла;
не винесла сили пророчого зору,
чи духа твого, чи стиду й докору —
Аллах най розкаже; — такі то діла!
Ходила нещасна з оази в оазу,
несла на край світа тебе і коран,
так як твої учні твій меч і заразу,
поки не прикрив їх пісок, чи курган.

Поет.

1.

Всюди небо, всюди цвіти,
всюди арфи і трембіги,
вся головонька в чаду;
чи то стану, чи то сяду,
все на хвилю, на каскаду —
ах, з ума, з ума зійду!

Лязь, дитинко! ти ще хора,
ти в горячці ще від вчора,
я й сама вже з ніг паду!

Заспівай що, люба нене!
сядь тут блище, коло мене:
я тобі щось розповім;
ах, які він пісні знає,
як він горне, пригортає,
аж спирає дух зівсім!

Донцю моя, донцю мила:
тотось собі наробила
з тим паничком твоїм!

Слухай, мамо: чи то рано?
я піду на Карціяно:
відтам видко Рим зза мли —
ні, там Кай десь пасе вівці,
ще заграє на сопівці:
Ой, вже мірти підросли!

Був він, був він вже тут нині,
дав якісь дві медицині —
коб хоть трошки помогли!

Не хочу я Кая й знати!
Йди, мамунцю, під каскади,
чи його ще там нема?
Мамо, мамо: та скажи му,
щоб прийшов вже з того Риму —
най! пусти! я йду сама!

Ах, щоб він був де запав ся,
заки тутки показав ся!
а тепер — дарма! дарма!..

2.

Де ж той герой? де він є?
чом не прийде, не погляне,
як без нього Пульхра вяне,
як жар очка Пульхри пе!...
Наче сонце тее з затьми,
наче пінка зпід каскад;
вже оливок не збирає ме,
вже не слухать ме цикад!...
Вже не сяде під каскади,
не розкусить листу фіги —
а в каскаду може й впаде,
як росинка до остриги!...
Де він, де він пробуває,
той метелик, той поет?
моя Муза може й знає,
та не скаже, затаїть!...

3.

А у Римі свято, свято!
а у Римі шум, хвала!
сто волів на форум стято!
сто кадил горить, пала!
Сам Август приносить дари,
отвирає Янів храм;
дим несеть ся аж під хмари,
крик лунає аж до брам!
А від брам тих мах за махом

Апієвим битим шляхом,
Апієвим, попри Форум,
наче хвилі синім морем,
йдуть ряди у сталь закуті,
незчислимі — лави, лави,
йдуть і йдуть і тільки чути :
Ave, Caesar! ave! ave!

Що ж ти, царю, що ж Августе :
не цікавий, як йде Вар
на Германів, на варвар,
що крадьком люструєш хусти—
чи допік вже сонця жар?
Ей, не зиркай но, небоже,
бо нічо се не pomoже,
бо дарма — її нема!
бо нема тут тої, тої —
твої внучки дорогої,
бо не тут і не сама
Юлія!...

А хто се, хто се
з палятинських пишних рож
засіяв, як тії роси?
а той другий — хто ж то, хто ж?...
І махнув на центурйона :
гістріона приловить!
га, шалена! га, Дідона! —
а рабині — всі казнить!

4.

Де ж той герой? де він є?
чи він чує, чи не чує,
як там Divus вередує,
як там зойк о стіни бє?..
Як там різко, як там сміло
заявляє внучка зла:
так, я всім вам дала тіло,
йому серце віддала!..
Де він? де він? хто з вас знає?
вже й центурйон питає
та шука по вічній Ромі;
а в руках держить табличку,
а в табличку врито стрічку,
коротеньку: Nocte! — Tomi!..

Де він? де він пробуває,
той метелик, той поет?
моя Муза може й знає,
та не скаже, затаїть!...

5.

А та Рома пишна, буйна
в сонці грієсь, наче змії,
наче бестія отруйна,
лиш луска блистить на ній.
Як не грітись, не пишатись,
по горбах не розвертатись,
не шаліти в ряди-годи,
як для свої оборони
має вірні легіони,
як їй служать всі народи!
Вся в роскоші, вся щаслива
грій ся, бестіє трійлива!
а я йду на Авентин:
там у тіні лаврів, гіній,
там не Цезар, не Тарквінії,
там замешкав Музи син!

Гей, чого ж ви розлили ся? —
плач, риданне і вопль мног...
Де ж ти, друже? відозви ся!
чи то справді твій чертог?
Все голосить, аж луна йде,
а Семпронія — що страх!
хто ж тебе в тих Томах найде?
мій коханий! мій — ах, ах,
чи на те я двом відбила,
щоб відбили і мені?
а, побий їх божа сила! — —
Ет, ходімо! — ті пісні
вже не тисяч ліг лунають —
і ще добре їх не знають!

6.

Де ж той герой? де він є?
чи він чує, чи не чує,
як Семпронія горює,
як зазуленька кує?...

Бідна жінка з болю мліє,
ба, вже й неба край темніє —
де ж він є кінець кінцем?
та він лютий, він без серця!
так у світі не ведеться,
та він граєсь топірцем,
тим лікторським, що рубає!...
де він, де він пробуває,
той метелик, той поет? —
моя Муза може й знає,
та не скаже, затаїть!
Скаже! скаже! лиш пождали б;
той мій герой — він тут є!
ах, коб ви те серце мали,
що в поета грудях бє!..

7.

Ні, не в Римі герой мій;
лібертини й центурйони
і всі прочі скорпіони
віднайшли були б, як стій!
Так у Тібур йдімо, друзі
там каскади, там хагіна...
бо мій герой — як дитина:
може й там де в зрячій тузі
заблукав ся бідачина.
А дорогу — знаю! знаю!
я там був у власнім тілі...
тихо, тихо! бо в вігілі;
йдіть отак, як я ступаю.
Бачите? се Аквае зліва,
а на право Карціян;
лиш оливка тужить сива,
Кай пішов десь на Герман...
А там Цезарова віля,
а там грота і Сибіля
і жрекині — певно, сплять;
стійте, стійте! — ні, немає;
де ж він? де ж він пробуває?
лиш каскади дудонять!..

Ах, ще світить ся в тій хатці —
йдім! він певно буде там...
а на скруті — хто ж то, братці?

е, не втікне він вже нам!
Хтось умер — упала зірка;
бачили? — ах, Боже мій,
кипариси при одвірках!
Пульхра!..

Вічний їй спокій!

От, поема вже й готова —
Музі честь і дяка!
А деж герой?! — ге-ге, ге-ге,
де він, де сарака...
В Томах, в Томах, мої любі —
Аж у Томах? пробі!
Так єсть, в Томах, моспаненьку,
у власній особі!
Ні, не смійтесь! се не жарти,
лиш незрозумінне:
так, у власній, бо над трупом
мав він обявлінне!
Там у Тібур, над тим трупом,
тої, тої ночі,
там у первий раз розкрились
його ясні очі..
Там у первий раз пізнав він
чим він, а чим люде —
і змутилось його око
і ясне не буде
аж до гробу!..

Гм, цікаво!...

Правда, шо цікаво?
може б раді побачити?
ха, ха, ха; на право!
щасть вам Боже! в Томах, в Томах,
не забудьте, любі;
між Гетами убогими
сидить десь під дубом
та Tristia укладає —
а змудрів, як Гергор!
Perdiderint cum me duo,
carmina et error!...

Анахорет.

1.

На південь не дві й не три милі
є море, — далеко до дна;
по морю тім грали ся хвилі,
як діти, — хто того не зна?
І виплила з моря устриця,
неначе та бідна вдова,
щоб трошки на сонці погрить ся,
щоб глянуть, як граєсь дітва.
Бо хвилі устриця любила,
вже й памятку мала від них;
ту памятку гріла й тулила
найбільше з всіх скарбів своїх.
Була се пісочку крихітка,
маціське зеренце було,
та з нього устриця сирітка
найкраще зростила перло.

І виплила з моря сердешна...
а хтось там над морем стояв
і неводом кинув на плесна —
зловив її й груди розняв:
і вийняв отую перлину,
зпід серця він вирвав її,
а бідну устрицю покинув
в пісок, між черепа й змії.
І бідна сконала без слова —
сумують і філі і дно — —
чи добра, чи мудра ся мова?
чи так має бути воно?

2

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА

АН УРСР

№ И 35991

2.

І мав ти найкращу перлину,
під серцем її ти носив :
твою наймилішу, єдину,
чи думу, те диво із див.
І взяв хтось, розняв тобі груди
і вирвав і вийняв її;
чи смерть се, чи час був, чи люди —
марниця! остались змії...
Чого ж ти так смутен зробив ся,
ти брате і друже ти мій?
скажи но: як ти поводив ся б
у тій твоїй пустці страшній?
Не хочеш? не скажеш? — не треба;
знать, ліпше тобі є мовчать...
та глянуть чей можеш до неба?
чого ж твої очі горять?

3.

Ти дав мені смокву цукрову —
зірвав її з смокви і дав;
знать, рад би ще слухать сю мову,
що я тобі мовить начав.
А може і жаль тобі стало,
що в мене всі губи в огню?
нічого, мій брате, се мало;
спасибі за смокву твою!

Зірвав ти сю смокву із смокви,
а смоква, як бачиш, стоїть:
як судра, незлими очима
на мене й на тебе глядить.
Ще й знає, що тіні нам треба,
ще й тїнь свою кида на нас,
бо сонце жар сипле із неба,
бо сипле і сипле раз-в-раз.
Спасибі ж і смокві сказати б
за овоч солодкий і тїнь;
скажімо ж, мій друже і брате —
а кинь вже той смуток, а кинь!

4.

Питаєш: чужинче, ти звідки? —
чого ж би скривати? скажу:
торкнув ся ти, брате мій, цвітки,
як цвітка, всім серцем дрожу.
Я відтам, де є і браміни
і кшатрія й судра, як тут,
як все і як всюди без зміни,
як буде на віки мабуть...
Я відтам, де плачуть, сміють ся,
де родять ся, женять ся, мруть,
де всі отак само ведуть ся,
як всюди на світі мабуть...
Я відтам, де сонечко сходить
і світить і йде в свою путь,
землиця ж лиш родить і родить,
як тут і як всюди мабуть...
Та в нас височенна гора є,
якої нікуди нема;
на ній, що жиє, умирає,
бо вічна, там вічна зима.

5.

Приніс ти дактилів для мене,
приніс ти й у глечку вина,
бо в мене є горло спрагнене,
бо в тебе є серце, що зна..
Послухай же, друже, яке те,
яке те прагнінне моє:
воно лиш бажало би пити
із серць отаких, як твоє.
Серця ж такі, брате, є всюди,
а де їх немає — нема,
там спрагу гасить мою буде
й травичка маленька, німа.

Спасибі ж, мій брате, спасибі,
що ти мою спрагу вгасив;
най мир водворить ся в колибі,
що ти отепер посітив.
Не в силі я, друже, не в силі
інакше воздати за труд,

за труд і вино і дактилі,
що ти їх поставив отут.

6.

Ти просиш, ступити в пороги,
бо вечір, бо хилить ся день?
ти кажеш, що змиєш ті ноги,
розложиш на ватрі огонь?
Спасибі, мій друже і брате:
спочив я, в тобі вже спочив;
пора вже в дорогу рушати! —
щаслив я, я дуже щаслив!

Так сяду ж на хвилю - хвилину
і ще одну притчу повім:
про тую далеку країну,
в якій то лишив я мій дім.

Стояли високії гори,
над ними ширяли орли;
зпід гір тих високих у море
веселі дві річечки йшли.
Ідуть — аж пустиня широка,
широка й далека, що страх!
і шлях вони стратили з ока,
згубили в пустині свій шлях.
І взяли вони й розійшли ся,
щоб шлях той у море найти,
і хоч їм з віч слези лили ся,
у ріжні побрили світи.
І щож ти гадаєш, мій брате:
чи стрінуть ся бідні вони
чи вдасть ся їм шлях відпитати? —
збагни но сю притчу, збагни!

У морю зійшли ся ті ріки,
у морю, як хвилі, зійшлись:
і щастє їх було велике
і грались, як діти, — колись

Так муж той божий говорив,
а все, що слово: друже! брате
відтак устав, поклін зложив
і відійшов — куди? не знати.
Йди за вітром наздогін,
питай: куди і відкіль віє? —
отак і він, отак і він:
прийшов, пішов і тільки мріє.

Присвята

(до поем: Витязь і жрець, Раби, Мудрець)

Молоді друзі! Юнацтво миле,
моторне, буйне, орлинокриле,
як ті славетні колись діди,
що розтрачали дорогі сили —
сам чорт не знає, на що й куди!
де ви є нині? ходіть сюди!
Вам я складаю, сини України,
се моє слово, з любови почате:
жарке, як лява, заки застигне,
зернисте, повне, як ті гранати; —
ах, прорідились ваші ряди!
може й не буде кому читати?...

Чому не буде? горі серця!
жиє Україна і буде жити!
і її лихо не без кінця!
правда, що правда, український цвіте?

Цвіте коханий! бери ж те слово
про Олександра, Рабів, Китай
і — чи горячо, чи зимнокрово —
як собі хочеш, лише читай!
читай уважно, читай до краю,
щоб хоть знав, що я Тобі складаю!

А якби з тебе кпив який хмиз,
що співець слова є чорнориз,
то скажи спроста: дурний ти, хмизе!
а ти не знаєш того, що й піп

може горіти, як смолоскип —
що значать ризи? що значать ризи?

Так є! шо ризи? я духом з вами!
стукнім ся, друзі, разом чарками:
за все, що гарне! за все, що сизе!

Витязь і жрець.

1.

Гей, Олександрє, царю пів світа :
чому се нині на ревії
твої фалянги, вірні твої,
якби стидались твого привіта,
в діл опускали очі свої?

Чи ти не є вже їм тим, чим був ?
чи не здобув ти пів світа з ними ?
чому з них кожен, якби не чув,
коли питав їх про що родиме ?

Та ж ти їм кинув ті всі богацтва,
що здер із салі сто колюмнад ;
глядиш крізь пальці на їх юнацтва —
чого ж властиве вони хочать,
тії фалянги, ба й ті салдацтва ?

Чого ? чого се ? — І ти чому
голову знузив, глядиш зпід лоба —
чи тая дума не йде з уму,
чи иньша серце томить жадоба ?

Мовчить, не каже. Ні, скривив губи —
слухай, як гірко цідить крізь зуби :
не той шлях в серце моє веде,
що йде до слави і в Сузи йде!...

2.

Чого ж ти, жрече, як ефеб, став
і мовчиш наче б мав в роті воду ?

чи я на теє тебе візвав,
щоб подивитись на твою вроду?
Кажі! — не бій ся, кажі відважне:
чи я здобуду серце і ласки
гордої тої вашої княжни,
Космартидени, дочки Замбаски?

Вона не наша; я, царю, Мед,
близь Екбатани на світ родив ся.

Але чи в зорі добре дивив ся?

Твоя комета, царю, з комет;
як подивив ся, аж потом злив ся!

Ех, маги, маги — мудрі ви змії!

Мудрий є, царю, лише Ормузд;
так мовлять книги, книги святії,
що, як говорять, списав Зардуст.

Значить, не скажеш правди мені? —
І Олександр знов замер в сні.

3.

Жрець ворухнув ся, глянув по салі
і стрів ся з зором, якби зі сталі —
поблід смертельно, подав ся взад
і тақ, неначе просив ся б жити,
якби проходив через цінват,
так обережно став говорити:
Давно — так каже слово по слові
Веста на семій шкірі воловій,
на семій шкірі так вона каже,
коли хто добре все те розваже,
що вона каже, — давно колись
із гір високих вірли знялись
і понесли ся на тихі доли,
як ще не ніс ся ніхто ніколи.

Ми люди з гір! ми люди з гір!
Тих живимо! тих смертимо!
Тим на карки кладем ярмо!
Бо наш весь мир і вдовш і вшир!

Гурра нам Бог і проводир!

Ми люди з гір!..

Стій! — Хто?

Ні, ні;

то так у Весті стоїть на дні,
то ті на конях їзди без вузд,
що їх провадив сам Заратуст.

Ага! що ж даліше? — І цар царів
у якусь дебру, у якийсь рів
запав ся знову — — —

4.

А ми, ми нижні, на долах жили
і мирно наші отари пасли,
огні палили і Мітру чтили,
над нами зорі світлі і гасли.
Ми все, все мали — окромі сиди!

І прийшли люди до нас із гір:
все, що ми мали, від нас відняли,
все, все відняли — окромі зір,
що нам одні лиш, одні остали..
Навіть наш Мітра, наша хвальба,
іх Гурра-Мазді став за раба!

— — — — —

5.

Із саль гостинних шум ніс ся, гув —
там десь стратеги бенкет кінчали;
та Олександр нічо не чув —
сидів як мертвий; руки опали,
лиш по обличу дух якийсь дув
і ніби тіни перелітали...

Перед ним мовчки зі слезним оком
стояв жрець сивий..

А там — чи тут?

де ті дивани злотим потоком
в повал спадають і не спадуть,
муж македонський, неначе з криці,
стоїть без руху, з мечем в руці
і з них не зводить ока й зниці —
там, там в тій дивній, злотій ріці.

6.

Минула хвиля повна печалі —
і жрець спокійно так мовив далі:
І Зардуст ніс ся і ніс ся Кир
і пронесло ся їх всіх чимало, —
а в долах миром остав ся мир,
а з них всіх, Мітро, й сліду не стало;
усіх їх власний прожер кумир!
Навіть і бог їх в тобі розляв ся
і свою назву перемінив —
а Ти остав ся! а Ти остав ся
і так нам світиш, як все світив,
тими святими семи лучами,
хоч за чужими стоїш плечами:
бо сильніш смерти любов! любов!

На смерть! на смерть з ним! — най
[бачу кров!]
І Олександр встав, захитав ся —
і божевільний, на увесь рот,
роздав ся голос — дико роздав ся:
збирать народ!
в поход! в поход! — я ще жию!
на Індію! на Індію!...

7.

Що се за шум є на площі Кира?
чого всі люди туди біжать?
чи там складаєсь богам офіра,
чи там гуляє воєнна рать?
бач, навіть криші туди глядять,
де в садах мріють царські палати...
що там такого? — скажи но, брате!

На площі Кира шум, гул реве!
по площі Кира море пливе!
по площі Кира пливе пів мира,
пливе й радіє, що вожд живе!

І від пеанів, від : слава! слава!
трясуть ся мури.. І йде, біжить
на площу Кира Суза цікава,
а там на площі — кишить, кишить!

І йдуть гімнети і йдуть гопліти —
о, вже немало їх перейшло!
свої й наємні — всі його діти,
він з ними ділить добро і зло;
бува й шаліє, як час шаліти!..
А ось молодці, молодці з гір,
що вчора сто з них зітяв топір
за ті їх сурми: в поход! до зброї!..
І Олександр стиснув коня —
вокруг счинив ся крик, метушня,
а він враз з ними поплив у струї.

Р а б и.

І.

Пробивши нагі нубійські скелі,
розлив широко Ніль святі філі
і пливе звільна і не спішить ся,
якби дивив ся сюди й туди,
чи користають, так як годить ся,
нащадки Мена з його води,
та чи в достатках Мена нащадки
і чи в них праві суди-порядки.

Пливе і бачить: тут зерно спіє,
там на отаві стадо пасеть ся,
тут рів зрівняєсь, там шлях заветь ся,
а там палатка з пальм забіліє;
біліє хвилю і тоне в філі —
і знов лиш трави і крокодилі.

І пливе далі: снопи, покоси,
села, заводи, кольоси дивні —
і знов ібіси і знов лотоси
і знов лиш філі його розливні.

І пливе далі: дива! дива!
щезли лотоси, щезла трава,
стан його камні тесані стисли;
по нім сто човнів переплива,
над ним, як сфінкси, мости зависли.
Місто стобраме! місто стобраме!
одно на право, друге на ліво;
храми, палати, лотоки, тами —

що крок то чудо, що крок то диво.
А люду, люду — що й не злічити;
а все одіте, обрите й сите.

І Ніль ще ширше розлива філі —
на дві, три — більше, на штири милі
ї розтягає їх, як рамена,
щоб всю зросити і в ю віляти,
щоб, як дитину, її обняти,
тую щасливу країну Мена.

Ой, Нілю, Нілю, ти добрий Нілю:
не тобі, друже, про те судити,
чи ті цеглясті Менові діти
живуть по правді, чи по насиллю,
бо ти їх знаєш лише кормити!

Але спитай но ясного Ра,
бо він все бачить, бо він все знає,
чом лице в нього, як в опира?
чом його око кровю спливає?
чому сердитий він такий нині —
чи він вздрів самум де на пустині,
чи він що иньше отак звіщає?

2.

Горяч, задуха. На небі бурім
сонце недвижно стоїть, як рана,
і глядить оком гнівним. понурим
там, де гріб Хуфу і гріб Хафрана
у віолетних і злотних тінях
горять, жарять ся, як на огні:
бо там конає люд у терпіннях,
а се не добре, не добре, ні!

Перший:

Так, так: ти камінь йому теши,
зливай ся погом, став піраміди,
а він, катюга —

Другий:

Лиши! лиши!

Перший:

Він, як собаку, вбе і поїде
гулять по Нілю —

Другий:

Остав! встав!

Перший:

Червоноскірі, кат би їх взяв!

Голоси:

То щось страшного! то страх! то страх!

Третий:

Не знать, що з бунтом на каналах?

Перший:

Що, брате, з бунтом? — кровю заляли!

Третий:

Якби так дружно всі разом стали —

Перший:

Не так співав би той їхній Птаг!

Другий:

Тихо, Єврей йде!...

І племя люте
почало мовчки підпалки жути.

3.

Наве ще кілька минув гуртків
і зупинив ся межі своїми;
смутно очима по них повів,
поздоровив їх і сів між ними.

Ах, Наве, Наве: нас меньше знову,
а ран все більше і більше, Наве!

Встав ся за нами! благай Єгову,
щоб звернуз око своє ласкаве
на свої діти, невольні діти,
бо нам вже годі дальше терпіти!

Терпіть! кріпіть ся! Він бачить все
Він вже десницю свою підносить!
ще день, ще хвиля — і Він стрясе,
і Він стрясе ним і затермосить
за ваші кривди, за ваші болі,
тим Мізраїмом, домо́м неволі,
і скаже: досить! і скаже: досить!

Ах, Наве, Наве: ти все своє...
не нам чекати на тую хвилю!
ти в княжих ласках, а ми в насиллю!
хто тої хвилі з нас доживе
у тій неволі, на тому Нілю?

Ти в княжих ласках... І Наве сивий
гірко всміхнув ся. І перед ним
Йошуа станув його вродливий
і бідна Мара — з тим першим, з тим,
що то заходив до його хати...
де він є нині? де він — не знати!

У княжих ласках! у княжих ласках! —
йошуа бунти десь усмиряє,
а Мара їздить в княжих колясках...
а він чекає, він виглядає —
його ж, його же — ах, не видати!

І раптом в слезних його очах
мов блискавиці сині заграли —
і перебігла дрож по устах
і дрожю руки дрожати стали:
Любимче Ягве! дитя святе!
нехай нічим вас ніхто не кусить!
ах, не самії ви терпите —
терпіть ще хвилю, він прийти мусить!
Терпіть, кріпіть ся і часу ждіть —
приготовляйте йому дороги!
се наша віра і заповіт,
се наші змоги і перемоги!

Хто дорожить тим, хто тим живе,
хай на молитву приходять нині! —
дитя кохане, дитя моє,
ти без отчизни і без святині
і без проводу і без путя
дитя нещасне! дитя! дитя!

4.

Лунали крики, неслись проклони,
стук і гармідер гули на гони.
Та Наве сивий нічо не чув,
ішов сердега, як тінь похила:
ой, гнув він, бідний, не спину гнув,
голову сиву, журба хилила.

Чи справді прийде? Вже років сім,
як він покинув сей Мізраїм
і більш не бачить свого народу;
тоді він местю горів, палав, —
днесь Мадіямцем вже може й став
і соромить ся свого рѳду...

О, Ягве! Ягве! Молюсь на тії,
на твої діти, ледви живі:
я всі на нього поклав надії —
не дай погаснуть його любові!
Жари, розжарюй її Ти в ньому,
щоб він вернув ся між ту сірому
і між ті зойки і між ті стони,
що заповнили всі ломи й фоси,
поки Датани та Авірони
їх не двигнули на ті кольоси,
на мізраїмські кольоси вічні —
з чим? з п'ястуками? — стовпи граничні!

Мій сину любий: поки ще час,
поки не вбились крикуни в силу,
приходь, дитинко, приходь до нас,
бо я днесь, завтра зйду в могилу —
якраз для них се! якраз! якраз!
Рабство несмирне, нікчемство темне,
доріг не знає в Гесем яремне,
а за провідну керму хватає,
як вокруг морем хвилюють груди —

о, люде, люде, мій бідний люде!...
чого ж так довго він зволікає,
чи він не знає, що лихо буде?...

Бодри ся, старче! бодри ся й ти:
він прийде, прийде — мусить прийти!
Не на те кляв ся батькам Єгова,
щоб не додержав свого слова
і без опіки лишив свій люд
серед найтяжших злиднів та скрут!

Він прийде, прийде—він вже десь йде;
твій Арон словом незле владає —
він його певно тут приведе —
не знать, як Мара його звитає?
може знов сяде у твоїх ніг,
щоб з ним послухать словес твоїх?

Е, ні, він прийде на святе діло:
щоб заступитись за люд ізбранний,
щоб люд ізбранний вести уміло —
такий, такий він, той син коханий —
він прийде, прийде — коб лише швидко!
ні, ще не видко — ах, так! не видко!..

5.

Сірії-бурі пісчані хмари,
що двигнув самум з лона Сагари,
тьмарили сяйво божих світил
і морем пилу спадали в діл.
А там купками — що се чорніє
крізь мряки пилу то там, то тут?
то люд ізбранний молитву діє,
то люд ізбранний жде божих чуд.

О, Боже! Боже! тяжко нам,
придавленим рабам,
у мізраїмській неволі жити!

Поглянь на нас!

вже час!

доки у хмарах меш лице крити?
Зчисли по наших тілі рани,
вислухай наші болі —
зніми неволі з нас кайдани
та овари нас сяйвом волі!

“Ти кляв ся, Боже, нашим батькам,
що поселиш їх в рідній країні!
а наші кости то тут, то там —
враг на них ставить свої гордині!
щоб з них ще тяжшу руку спустити
на твої діти!

О, Боже! Боже! тяжко нам,
придавленим рабам,
у мізраїмській неволі жити!

Поглянь на нас!
вже час!

поглянь і встань за твої діти!
Не дай, не дай їм пропасти
в намулах Нілю, в пісках пустині —
дай хоч останкам з них дійти
і поселитись в рідній країні!
і помолитись Тобі в святині!

Так Наве сивий благав, молив ся,
і Авраама невольні діти;

А їм в одвіти
пісок із неба сипаз ся, лив ся,
якби хотів їх всіх затопити...
Та люд ізбранний не відходив, —
стояв, молив ся, ждав божих див!

6.

Ждав і діждав ся. Прийшов, прийшов
той герольд божий у божій силі! —
та Наве сивий вже був в могилі,
не чув натхнених його промов,
ні дивне бачив, що їх Єгова
воколо нього творив без слова!...
Дивні є, Боже, твої діла
і тії речі і ті дороги,
що ведеш ними твого посла,
що їх кидаєш йому під ноги!
дивні і страшні!...

На Мізраїм
спадав з рук божих за громом грім,
аж мізраїмські тряслись кольоси;
і дім неволі палав, горів,

а в огні й димі раб, раб шалів
і морем крові тушив свій гнів
аж по нубійські дикі полоси !..
А ти — ти теж рабині сину,
але і княже, але й скитальче,
ти вів люд божий в святу країну,
велитню слова й велитню чину —
ти двічі, двічі за люд страдальче !..

Вдарю ще, вдарю й я невідмінно
молотом словом в твоє коліно
і скажу: встань і говори!
говори громом крізь гнівів хмару,
як то ти вів їх, тую отару,
і ще до сеї ведеш пори —
за яку кару? чорт побори!
Ні, ні, за живо! се ще за живо!
днесь лише кличу: веди щасливо!
і гашу втру і тушу жар,
щоб ще на мене не спав удар...

Мудрець.

1.

На простій маті, як на престолі,
сидить шановний мудрець у колі,
у колі учнів мудрець із Лю;
сидить і книгу шу-кінг читає
і поясняє і навчає,
боже насінне в божу рілю —
щастя йому, Боже! — сіє, кидає.

Слухають учні і боговійно
в його розумні очі глядять;
а він говорить спокійно, стійно
про той минувший і час і лад,
що їх так мило згадати, брате:
коли рай тихий був на землі,
коли мав кожен в серці те лі,
що днесь у книги треба складати —
що днесь у книги треба складати,
а тії книги ще й поясняти.

І підніс палець: чи чули, діти? —
так мовив далі — і слив наш край;
що до порядків, добра, просвіти
не було краю понад Китай!
І зітхнув злегка: ах, коб то й нині
був кождий тільки отим, чим є,
і весь вік діло робив своє,
чи він в горі є, чи на долині —
так як се чинить мудрець правдивий,
і є щасливий!...

2.

А кризь каштани в нутро веранди
вечірнє сонце продерлось, впало —
і всіх прибрало ніби в гірлянди
і на помості світлом заграло.
І усміхнув ся мудрець із Лю :
о сонце, сонце! як я люблю
ту гру твого святого пилу
і тую хвилю лагідну, милу,
коли ти шлеш нам послідні блиски,
як поцілунки — такі ласкаві,
і як дитина йде до колиски,
так ти по трудах спочить у славі
ідеш в незнані для нас країни,
а нам лишаєш спокій і тіни!...
І шепнув ще раз: люблю, люблю...

І хтось промовив: учителю,
чи твоє серце грало — не грало,
що о любови мовиш так мало?
дивись на тії рухомі гри
і о любови щось говори...

Мудрець поглянув: про що ж я, сину?
та ж о любови я мовлю власне,
аж надто мовлю під сю годину,
як вже нам ясне сонечко гасне...
Ах, коб ми, діти, як личко гарне,
отак любили чесноту, лі,
не йшли би наші сили на марне,
інакше стало б лице землі!

3.

Аж тут — поглянь но: в синім лязурі
де не взяла ся голубка біла;
якби злякалась вірла, чи бурі,
замерехтіла, залопотіла,
перелетіла тінню по мурі
і на поруче веранди сіла,
як порцелянка...

Мудрець зітхнув :
збагнув я тую любов, збагнув
в її основі, в її устрою
не тільки серцем, а й головою !
І що побачив ? що любов кожна,
та любов наша, така вельможна,
може, як бамбус, бути порожна,
як все, що наше, як ми сами !
чи чули, діти, які то ми ?

І ви старайтесь отак збагнути
усього в світі основу й суть,
щоб знання ваше було правдиве,
щоб були праві ваші дороги :
ум — як вагітні під рижом ниви,
серце — як небо світле, розлоге ;
щоб могли править, отак як слід,
не лиш собою і своїм паєм,
а зпоза рідних вийти воріт
і кермувати рідним Китаєм.

4.

Запало сонце — і тихо стало ;
лиш воркотання на різні нути —
вище то нище — не замовкало,
зпоміж каштанів давалось чути.

Посоловіло мудрця лице..

І відозвав ся добрий Менг-це :
чи тямиш, батьку ? отак, як нині,
сидів ти мовчки і день вже гас ;
перед тобою син мандарині
стояв і глупо зітхав раз-в-раз :
бо молодий був, але не красний,
за те, як тямлю, страшно нещасний !

Мудрець всміхнув ся : а нині, сину ?

О, нині — нині я тую днину
і ту годину благословлю,
коли то — мир їй ! — покійна мати
мене рішилась отут післати
по тії ліки любовні, в Лю.

Але й приймав ти ті ліки, друже :
в поті і з жахом, аж ляк збирав !

Бо мав, як знаєш, серце недуже
і ще їх сили добре не знав.
А нині знаю, як нічо друге,
що на всі туги найліпший лік
є рано праця, а в вечір книга,
мудра кермига і старший вік.

Мудрець рухнув ся сюди, туди
і підніс руку до бороди :
ходи но, сину, ходи сюди !
Про людську долю, про людське горе
чому ти, друже, не нагадав ?
но, но, я знаю ; лиши ті змори !
і в чоло Менг-це поцілував.

5.

Від піль війнуло ніби струями,
між гиллем з тінню зливалась мла
на клаптю неба над деревами
де-не-де зірка забликала.

Мудрець підвів ся — Менг-це поміг ; —
і всі вклонились йому до ніг.
А він правицю поклав на груди
і рік поважно : поклін Шанг-ті.
поклін і Тіян, поклін і Ті,
поклін блаженним батькам за труди
і вам всім, діти, поклін в гурті.

А на добраніч і на кінець,
щоб днешню мову, як слід, звершити,
для розкмітунку кілька слівець
про ріку жовту скажу вам, діти.

Широкий край наш, широкі й ріки,
широка й вдача тих рік його ;
а як широка, як без опіки,
най нам послужить наш Го-анг-го.
Най нам послужить під тую хвилю,
коли змінє своє русло :
страшний вид, діти ! стоїш в безсиллю

і дрожиш тілом, як те било,
і взад ступаєш, щоб не знесло.
А він женеть ся, а він бушує
і піну точить, як ранен звір,
і все воколо нищить, руйнує
і мір не знає — не знає мір,
як хан татарський у дикій люті,
як факір Інду в глупій покуті.

Але возьми но до рук мотику,
підкасай штанці, зігни плече —
русло прочисти, усунь потику,
зараз инакше він потече!
А як ще дальше підеш у труді
і покопаєш рови й спади
і — як се творить дехто на люді! —
ти з нього спустиш трохи туди,
він, як дитина, покотить води
і піски змінить в сади й городи.

6.

І віддалив ся мудрець шановний
з своїм нерідним сином Менг-це,
повен спокою, мудрости повний,
як се свідчило його лице
і його рухи і його мова,
що в ній так слово держалось слова.

Учні остались. Хто на поруче
опер ся мовчки і похилив ся,
хто задивив ся у темний сад,
хто в тихе небо банно вдивив ся,
хто пильно поравсь около мат.
Один лиш вперто там і назад
ходить і ходить помежи мати...

Як тяжко дишуть тії гранати!
сказав зі злістю — чи він, чи хтось;
та урвав тут же слово зачате,
бо від піль пісня, серце неслось:

Над озерами стоять німфеї,
вколо німфеїв цвितуть лілеї,

цвітуть лілеї, цвітуть лотоси,
їх пестить сонце, їх миють роси —
та глянув я
і спостеріг :
моя, моя
найкраще всіх !

В чім ти той опій варила, мила,
що моє серце одурманила
так, що не хоче їсти, ні пити,
так, що не може без тебе жити —
лише блука
у полусні,
лише співа
тобі пісні !

Вийду я, вийду над тихі води,
а в них перлять ся небесні зводи ;
є там і місяць, є там і зорі,
є там ще кращі, як тії в горі —
і кажу я :
а де ж ти є ?
душе моя,
житте моє !

Присвята

до поем: В неволі, Вийди, вийди..., Бунт.

Жив я між вами, — між вами, не з вами,
як на пустині, між вами я жив!
Чого ж я нині — по вас, чи за вами?
за вами, друзі, скучив, затужив
посеред нив тих, близь рідної хати...*)

Львів і Стшалькова, Домбе і Бересте

.
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.

Брати кохані! брати найдорожші!
святі страдальці! кістяки святії!
голод і холод і нечисть і воші —
бачив я, бачив ваші муки тії!
і тії слези, що з віч ваших плили,
і ті фургони, що вас вивозили...

*) Такий був початок давньої присвяти. Загинула; — як і поема Бунт у первіснім своїм виді. Так, видно, судилось!

Коб мені Господь присудив ще віку,
хоч як днесь тяжко на сім світі жити!
і дав те слово, що йде аж до шпіку,
точене тоє о сердечні плити,
всім найсвятійшим — тим, що ношу в лоні,
клянусь, що стану в вашій обороні!

А нині — нині на все недостаток! —
прийміть отсеє, кращого не маю;
нехай се днешнє буде як задаток
на те, що й завтра може заспіваю,
бо вже днесь чую над собою крила,
що мене вкрила ними божа сила...

О, дай нам, Боже, рівновагу духа
і обтули нас крилом, як пташа те!
Жалоба наша вже полум'ям буха —
о, дай забути нам про все прокляте!
і задрімнути в теплі тої хмари —
доки доспіє грім твоєї кари!

В неволі.

На р'їк'ах кабульських,
там г'д'о'хом і плака'хом,
кнегда поман'ти наміх Єї'она.
Пс. р'їс.

*

Огнів червоних блиск червоний,
і тріскотня, і диму хмари,
і бряск мечів, і ржання коней,
і стукіт, гуркіт, і фанфари...
Вставай! наїздник відійшов!
чи чуєш? встань, Єрусалиме!
ах, всюди кров! ах, всюди кров!
а твої діти — що се з ними?
промов до них! промов! промов!

Чого ж та кров? за що ж ті рани
і та страшна на тобі зміна?
О, городе святий, ізбранный,
та ж ти був в Ягве, як дитина!
та ж ти був в Ягве, як дитина,
під серцем вигріта, єдина!

І треба було тобі їх,
нових богів, нових доріг,
не тої правди, що в завіті?
та ж ти мав Ягве, мав закон,

яких немає й Вавилон
у всій блекоті, всій просвіті!
яких немає ніхто в світі,
лиш ти! лиш ти!

І мав ти вдови й сироти...
а де вони? і тих немає!
остав лиш труп і крук остав,
погнав, у петлях всіх погнав —
клич Мізраїм, най доганяє!
Сіоне! чуєш? клич! біжи!
чому мовчиш, горо святая?
де твоя слава? де, скажи!
де слава тая?!...

*

Чорвонолице кружило
три рази шлях свій перейшло,
а верениці піших, кінних
і верхолюбів і теліг
і з петлями на шиях плінних
пливли руслами всіх доріг,
як тії ріки веснянії...
На третю ніч зменшив ся рух,
уляг ся пил і шум приглух,
та не події! не події!

Гей, бенкетує Вавилон!
шумлять в господніх чашах вина!
звалив ся п'яний цар на трон:
де бог твій? де? хе-хе, личина!
а вашу мати! ти, сучий сину!
всіх в жертву кину!...
А цар юдейський — що се він?
чи він обняти Вила хоче? —
ах, він ще в Ріблі стратив очи,
як йшов у плін!...

Гей, бенкетує Вавилон —
і цар і Вил і чура Вила!
так як побідник, без ослон,
так як шалений, без вудила
Не памятає, вражий син,

на мане, текель, уфарзин,
на тую правду віковічну,
що Ассурови сам у гніві
писав недавно на Нініві,
як божий перст, як божий чин,
в науку небозичну!..

Гей, бенкетує бузувір
і день і два і три і штири,
а кров тече, горять офіри —
вже й Вил червоний, сит офір,
а він немає міри!

Гей, бенкетує, бенкетує —
безумний! він не знає,
що вже й на нього меч готує
Огой, що міру має!

*

Дотлів на ватрах жар до тла,
устаи шуми, крики;
на грішне місто мла злягла —
стоїть, як без'язике.
Стоїть — і хто се: небо? ад?
скажіть: і хто се творить? —
стоїть стомовий Вила град,
стоїть і не говорить.

Над каналами, у гуртках,
як ті розбиті стада,
з слевою й сумом ув очах,
мовчать і Юди чада.
Ті рани миють, ті кормлять,
ті за огонь беруть ся —
сидять останки божих чад,
сидять і не жеруть ся.

І я сиджу і я мовчу
і слези отираю — —

Чому ж не співаю? чому не кінчу?
над чим гірко плачу? чого вижидаю?
Мій краю коханий, моя вітчино,
як мені співати і як сліз не лити,

як перед очима мені не одно,
а всі до одного стали твої діти?...
Стали разом з тими, на тім оболоні:
усі під грозою, в невільнім ярмі!
та не всі витають в думках на Сіоні,
збуренім Сіоні, безмовні, німі —
ах, сини без чести! без сорому доні!
коби я міг словом вас опаленити,
ви малі, нікчемні України діти —
негідні, хоч рідні, вироди самі!

— — — — —
— — — — —

А як пронесуть ся ті всі горди дикі,
як прийде нарешті тому всьому край,
згадай тих немногих, що були великі
в ті часи великі!
що тебе згадали — і мене згадай!

— — — — —
— — — — —

Понуро, мертво навкруги,
понуро, мертво, глухо — —
лиш часом хлипіт без ваги
розідре серце й вухо.
Лиш часом зітханне страшне,
як зпід землі добуते,
зітхне, зітхне, мов камяне,
і знов нічо не чути.

Лиш часом кінний надлетить
і вихром пронесеть ся —
на вербі гилька затремтить,
на шляху пил зніметь ся.
Лиш часом варта перейде
по тім глухим подолі — —
мій Боже милий! де Ти? де?
як сумно у неволі!...

Вийди, вийди...

(В Гетсемані.)

Вийди, вийди там до Гетсеману:
там так тихо, так любо, так мило —
там є цвіти, як мира пахучі,
там Ісус є, там єсть Його учні...

Я не знаю, чи всі ще у купці,
бо Син Божий щось дуже дивив ся,
а найдовше на тих найвірнійших,
а так сумно, якби вже прощав ся...

Вийди, вийди там до Гетсеману:
там так тихо, так любо, так мило —
там є цвіти, як мира пахучі,
там Ісус є, там єсть Його учні...

Я не знаю, як ти їх застанеш,
але певно, що не так як перше!
бо так щиро, щиро говорили,
а так трудно їм було розстатись...

Вийди, вийди там до Гетсеману:
там так тихо, так любо, так мило —
там є цвіти, як мира пахучі,
там Ісус є, там єсть Його учні...

Я не знаю, учні може й сплять вже,
а Син Божий — ах, біль серце тисне!..
Ні, не бій ся! вийди, брате, вийди! —
Я не знаю, як те й розповісти...

В Гетсемані, в Оливнім городі,
там Син Божий припав на коліна,
спер на руку голову святую
і на цвіти теплі слези ронить.
Слезі теплі, а піт на Нім зимний,
зимний, зимний, аж холодом віе...

Сину Божий, Ісусе солодкий,
мій Ісусе, чом Тобі так тяжко?
чом так тяжко і так дуже сумно —
чи такеє те синівство боже?
чи такеє те синівство боже,
чи се ми так Тобі затяжили?...

Став Син Божий і ходить і ходить,
і не може найти собі місця —
і зайшов Він аж до своїх учнів,
але учні поснули і спали...

Тихо, мирно у сумерках ночі
спало й місто; тільки на Сіоні
когортяни при ватрах сиділи.
Спало й місто; тільки у Каяфи
ярким світлом світили ся вікна,
а все тихо, супокійно спало...

Глянув ще раз Син Божий на місто,
глянув ще раз, але ще сумніше —
і по виду слеза покотилась..

І як можуть всі вони так спати?
Сину Божий! — Не плач, мій Ісусе!
Ти три роки вже над ними плакав!...

І торкнув Він злегка своїх учнів
і промовив голосом лагідним:
не спіть, діти; бодай ви моліть ся!...

І як можуть всі вони так спати?
чи їм в душу ані одно слово,
Твоє слово в душу не запало?...

Ой, запало! запало! запало!
чи не видиш? — он, он, вже виходять!

а крадуть ся, як тії злодії,
а з дручками йдуть, як на звірюку!...

Боже! Боже! таж Він, як дитина!
чи Він вчив їх отак-о ходити,
не у світлі, з добрими ділами?...

Відвернув ся Син Божий від того,
відвернув ся, як від жовчі й оцту, —
і ступає, якби не мав сили,
і ступає, якби вже їх випив...

Ой, запало! запало! запало!
і там буде і буде тяжіти,
доки світу, доки Бог на небі!...

Боже! Боже! що вони гадають?!
ах, як лячно! — ходімо до Нього!
йдуть так пильно — ходімо! ходімо!..

— — — — —

В Гетсемані, в Оливнім городі,
там Син Божий припав на коліна,
ломить руки в смертельній скорботі
і кровавим зливаєть ся потом...

Отче! Отче! гірка Твоя чаша!
відійми їй хоч тую частину! —
І знов блідість покриє обличчя,
і знов чоло аж до землі хилить...

Хто то знає? вони йшли так пильно —
може бути, що їм чого треба?..
Хто то знає? під горою стали —
може бути, що не підуть даліше?...

А Син Божий скорбів і молив ся,
і молив ся, але все так само:
що ту чашу дуже гірко пити,
щоб відняти з неї хоть краплину...

Потім станув, трошки припідняв ся
і на небо задивив ся дуже...

Хто то знає? чи Отець небесний
в тую хвилию мовив що до Нього? —
може бути, що й ангели божі
Його чимось небесним поїли,
бо так ніби став ся спокійніший —
ще раз тільки зітхнув преглибоко:
Отче! Отче! Твоя свята воля!
так промовив і успокоїв ся.

Хто то знає? хто то може знати!
боже небо — може і воно се
що до Нього тайно говорило?...
Хто то знає? хто то може знати!
бо все небо було, як керниця,
аж тремтіло, супокоем повне..

Ні, не так ще; як же се сказати? —
ах, все небо було, як та чаша,
в руках божих чаша туркусова,
вся в брилянтах, дорігих каміннях,
всіх нас, всіх нас поїти готова!..

Враз почув ся сухий тріск і ломіт —
і зва гилля показав ся Юда — —
і щось сталось, щось страшного сталось —
ах, на губах слово камяніє!..

Боже! Боже! то не може бути!
мій Ісусе — де Ти? де Ти? де Ти? —
ах, я плакати, плакати хочу тільки,
плакати гірко, ревними слезами!..

— — — — —
Твоє царство не від сього світа —
і я также не від світа сього!
возьму серце моє у долоні
і піду з ним, піду за Тобою..

Возьму серце моє у долоні,
вберу в слези, так як в діяменти,
і скажу їм: пустіть! розступіть ся!
не торкайтесь! я йду до Ісуса!

Ні, не серце, а хрест, хрест возьму я,
хрест найтяжший, і вложу на плечі,
і піду з ним, піду похилившись,
за Тобою на саму Голгофту...

Там припаду до стіп найсвятійших,
як та грішна свята Магдалина, —
ніхто в світі там нас не розлучить,
так ми, Боже — допоможи, Боже!

Смійтесь! смійтесь! і плюйте! і бийте!
нате, нате ще вам лице друге — —
Боже! Боже! ах, який я грішний! —
не диви ся так ясно на мене!..

Б у н т.

Закутаний в якусь кирею,
лежав я в темнім гіпогею
сумирно, тихо, як ягня —
лежав; а там десь наді мною,
в проміннях сонця, в блисках дня,
там грудь о грудь і зброя в зброю —
ах, там шалена йшла борня!
Як вихром гнані моря хвилі,
у гори знявшись, бють о скелі,
отак і там: притьмом, без тями
неслись і бились з тьми синами
любимці сонця — — —

В імя Отця! — І шезли мари.
Саміський в хаті. Хрест рани гоїть —
о, дивне диво! що се за чари?
і серце тихе тихо, не млоїть,
ні не квилить;
здаєть ся, спить.

Все як не було. І в серці тихо
і всюди тихо, затихли мари —
а, к батьку біса! що се за лихо?
які ж бо дивні в тім хресті чари!

І тихо, тихо, як в труні.
Лиш на стіні
годинник рівно такти бє...
А он, он — видиш, як снує?
він все так, все!

вже знов, злодюга, кровцю ссе,
бо ще маленький тельбух має!
і пє, пасе,
аж зойк — аж ніж у серце пхає!...

Ні, ні, не плаче, не клене лає,
вона брєнить лиш і молить ката
й під павутинку крилця складає —
а павук? дальше у свою хату
просить маленьку — і всюди тихо,
тихо, ні пари —
а, к батку біса! що се за лихо?
які ж бо дивні в тім хресті чари!

У тьмі, в кайданах поклони клали,
забули й муки, так ждали, ждали
на ту полєкшу — але дарма:
нема полєкші! нема! нема!
свистав жорстоко канчук над ними,
навіть над тими дітьми малими.

І лялась чиста... А посіпаки,
як ті собаки, ласі на кров,
хлептали, пили і били знов,
доки видніли життя познаки —
але даремне; лестних намов
ніхто не слухав, — терпів до краю,
а не зрікав ся батьків звичаю —
радше умерти, вмєрти готов!

І мати діти вмирать учила,
і сестра брата на смерть вєла:
стій, брате, мужно! краще могила,
як та їх ласка зогнила, зла —
іди! свідчи там про їх діла!
і обіймала брата шо сила
і разом з братом на смерть ішла.

Кати шаліли... Повище, з боку,
на ступнях грізно стояв олтар;
на нім кадильний жарив ся жар,
але без диму, без оболєку...
ніхто не ставив на ступні ногу,

щоб жертвувати чужому богу! —
Кати шаліли!..

А час пливе..

Хто тільки Ягве богом назве,
в кого закона клаптик знайдець ся,
хто лиш обрізати дитя приймець ся,
в нелюдських муках гине, конає —
а час минає, а час пливе...

Хто ще не згинув, ледви живе.
Ах, Боже! Боже! доки ж так бути?
голос роспуки вже сям-там чути,
вже сям-там чути голос роспуки,
хвилюють груди і терпнуть руки:
доки ж так бути? доки ще ждати?
на що — на страти? на свіжі страти?
А свіжі страти, а скін по сконі
грудь роспирають, ціплять долоні:
Ягве! Адоні! — Ягве! Адоні!
(снують ся товпи, а все понуре:)
дивись! Ти видиш тії тортури?
здрігнуть ся мури!
ми до одного за... (твій закон!)

І Мататія з Модейну
встав і роздер на собі шати:
моя правице! Юдо! сину!
дай мені меч твій! дай, мій брате!
Пятьох вас маю, діти любі,
а всі, як льви — сини мої ви!
закон в нарузі! люд в загубі!
чого ще ждати? йдіть щасливе!
нехай Господь вам помагає!
не ви карайте — Він карає!

Хто ще меч має? хто ще має?

За нашу кров!... за наші слези!...
за дім Господень!... за трапези!...
отак вам ялось!... так вам ялось!...

І як се сталось? як се сталось?
чи вихор був се? що се було?

з престола й сліду не осталося;
де глянь, гей море наригнуло!
і бурхає, шумить, клекоче —
з кервою жертв змішалась людська;
брязчать мечі, палають очі —
повстала враз земля вся юдська!...
Бий кровопійця! бий Сирійця!
і подлого не жалуй Грека!
кричить і местник і убійця,
лунає зблизька і здалека...
З усіх сторін, з усіх осель
пливе, шумить народ, як море —
шма Ізраель! шма Ізраель!
за Макавеєм! — в гори! в гори!

А в горах сонце зійшло величаво
і в маєстаті дивить ся на гори;
а гори — гори стоять повні слави
і супокійно дивлять ся в простори
на сонце, небо, на світ весь, на Бога—
на всю вселенну — і на чоловіка,
що шпає, риє, так як та стонога,
землю нужденну — от віка до віка...

Як мурашки ті по дощі
і по нагальній, що плющить аж, зливі
(по всій Юдеї йшла така в ночі,
по всій Юдеї дсвготерпеливій!) —
як мурашки ті, як не стане хмар
і ясне сонце засвітить, загреє,
кожна вилазить на світ — на цвинтар,
і кожна рада і кожна щось діє, —
так і Юдейці, рідну землю змивши,
і самі змиті; — ніби відпочивши.

Ті тягнуть трами, ті котять каміння,
ті ріжуть, тешуть ті клеплють, кують—
а всі погідні: скінчились терпіння,
чистим повітрям віддиhaє грудь!
і з груді вільно рідна пісня ліне
і йде, несеть ся ген, аж на долини...

А Юда молодь позбирав до купи,
ділить на сотні, ставить, розставля —
і що в оруді збруєю не глупе,
в сторони різні кудись відправля;
а прочу решту бере цупко в жменю
і вчить, муштрує — аж впрієш, легіню!

Під скель стіною, подальше поляни,
стоїть в задумі старий Мататія:
ані на сонце не дивить ся ранне,
ні слуха шумів, що несе стихія —
стоїть недвижний, опершись о скелю,
і твою долю важить, Ізраїлю!

А може, може з Богом на розмові
і тую долю в сій хвилі приймає?
бо ось, ось, бачиш лучі пурпурові?
засяв, як сонце, і, як скелі, сяє
і клонить голов, якби у подячі...
чи він так радий тій там в долі праці?

Журавлі.

Тягне вітер з опівночі,
бушує в діброві —
тягнуть з вітром в світ за очі
журавлі готові.

Кру, кру, кру!.. вже осінь йде,
вже пожовклий лист паде —
бувайте здорові!

Там де зелень, де ароми,
де сонце смієть ся:
в край далекий летимо ми —
тепличина зветь ся.

Кру, кру, кру!.. так край той звуть,
але серце наше тут —
з вами остаєть ся.

Бо які би й не були ви:
добрі, чи лукаві —
ми доптали ваші ниви,
толочили трави...

Кру; кру, кру!.. тай жаль нам їх,
і тих трав і всіх вас, всіх —
аж очі сльозаві.

Не один з нас десь охляне,
на силах знеможе —
як росинка в море кане,
в морю найде ложе..

Кру, кру, кру!.. і вже тих піль
і тих бідних, чорних ріль
не побачать може!

Тягне вітер з опівночі
низами й верхами —
тягнуть з вітром в світ за очі
журавлі ключами.
Кру, кру, кру! — лиш чути з мли
ізгадайте нас коли —
пращаєм ся з вами!

Пояснення:

До поеми Пророк:

Джін — злий дух.

Шейк — начальник племені.

Замзам — святе жерело біля Кааби; побіч стояли ідоли божків, подальше гріб Ізмаїла, патріярха Арабів.

До поеми Поет:

Карціано — гора близь Тіволі.

Святиню Януса отвирано лише в часі війни.

Ave Caesar! — Бувай здоров, царю!

Палятин зараз повище форум; там стояли царські палати.

Divus — божеський; титул цісаря.

В ночі! — Томи! Томи — місце вигнання Овідія.

Вопль мног — Висказ св. письма: велике голосіннє.

Овідій мав три жінки; з двома першими по короткім пожиттю розвів ся.

Тібур — нинішне Тіволі під Римом, славне колись ізза Сибілі, а до нині ізза своїх каскад.

Aquae (albulae) — нинішні Бані.

Кипариси при одвірках — знак, що в хаті лежить труп.

Гергор — египецький первосвященик, що в непевних часах засвоїв собі фараонську владу.

Коли згубили мене дві річі: пісні й ошибка (Tristia 2, 207) — мабуть, чи й не все, що говорить поет о причині свого вигнання.

До поеми Анахорет:

Браміни, кшатрія, судра — три індійські касти: браміни — священики, кшатрія — лицарі, судра — робучий люд

До поеми Витязь і жрець:

Ревія — перегляд війська.

Суза — одна із столиць Перзії.

Ефеб — молодець, початкуючий у військовій службі.
Екбатана — столиця Медії, Киром для Перзів здобута.
Ормузд, Агура-Мазда — пан мудрости, найвище божество Іранців.

Зардуст, Зертуст, Зардугаст, Зороастер, первісно Заратустра — пророк Іранців.

Цінват — вузесенький міст, через який мусіли переходити душі Іранців, щоб дістати ся до раю.

Веста, пізнійше Авеста — святі книги Іранців, на тисячах коров'ячих шкір списані, на приказ Олександра спалені.

Мітра — дух світла, передовик нищих духів.

Стратег — полководець.

Пеан — боєва пісня.

Гімнети — легкозбройне військо.

Гопліти — тяжкозбройні.

До поеми Раби:

Мена — мітичний цар, що з'єднав Єгипет.

Місто стобраме — Теби.

Ра, пізніше Амон-Ра — бог сонця, найвище божество Єгиптян.

Самум — пісчаний вітер з пустині.

Грїб Хуфу і грїб Хафрана — найбільші піраміди Єгипту.

Птаг — бог правди і краси.

Ягве, Єгова — назва Бога у Жидів.

Мізраїм — Єгипет.

До Мадіямців утік був Мойсей, коли вбив єгип. наставника, що катував робітника, Жида.

Гесем — земля над дельтою Ніля; там проживали Жиди.

Михайло Ангел, скінчивши статую Мойсея (представлений в хвилі, коли зі скрижальми завіту під пахою дивиться з Синаю і вчуває п'яні в честь золотого тельця народу крики), так захопив ся нею, що пірвав за молот і вдарив ним з усеї сили статую в коліно: *Parche non parli?* Чому не говориш?!

До поеми Мудрець:

Шановний мудрець (із Лю) — Кунгфу-це, Конфуцій.

Шу-кінг — історична книга царів.

Лі — приписи церемоніялу, що обнімає всі прояви життя; зібрав їх Конфуцій у книгу лі-кі.

Менг-це — улюблений ученик Конфуція.

Шанг-ті — найвищий пан; ім'я Бога у Китайців.

Тіян — небо.

Ті — земля.

До поеми В неволі:

Клич Мізраїм — В Єрусалимі були дві політичні партії: вавилонська і мізраїмська. Мізраїм — Єгипет.

В Ріблі, по дорозі в неволю, осліплено (на приказ Навуходонозора) юдського царя Седекію, постинавши вперед перед його очима його синів.

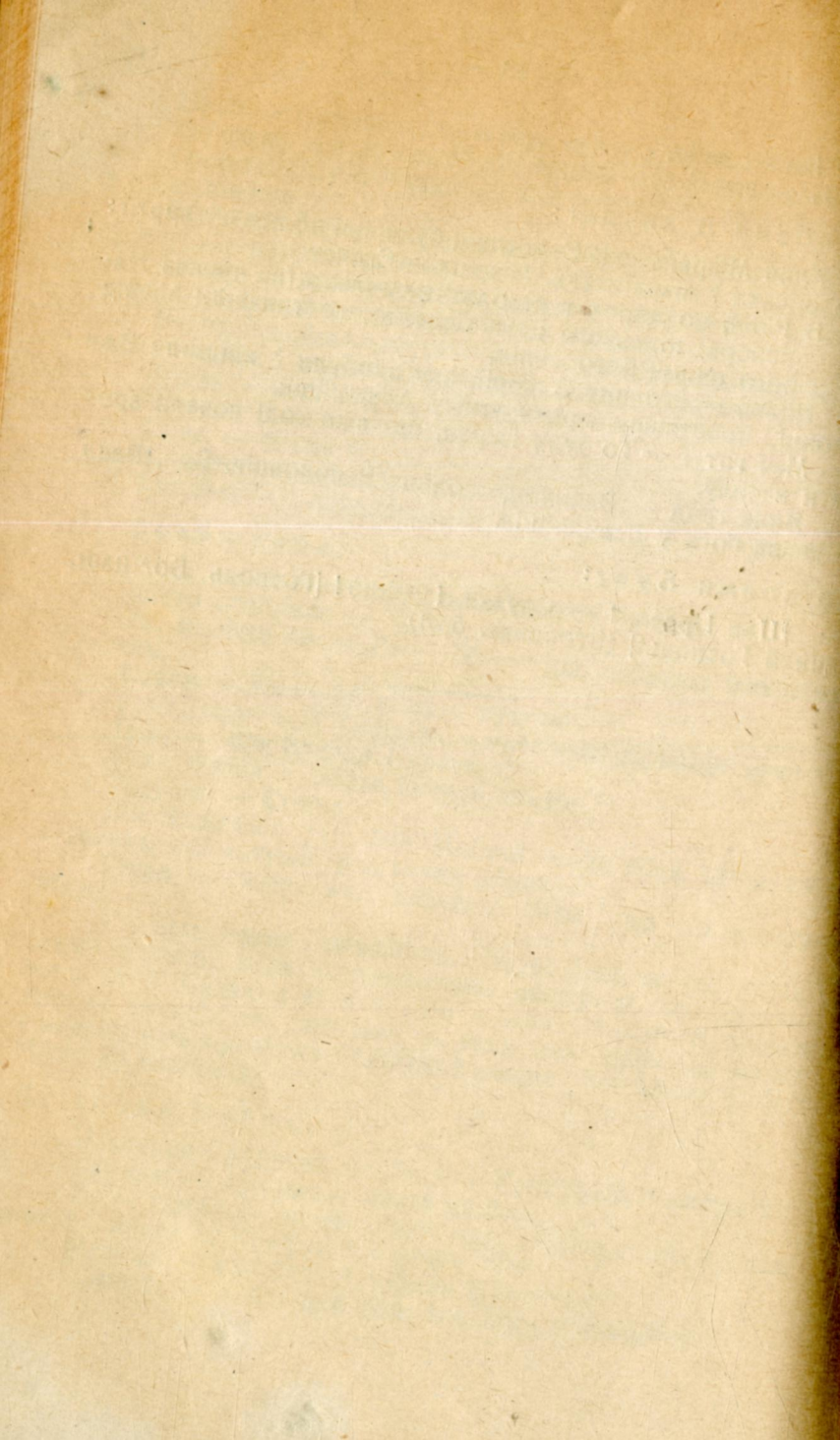
Нініва — столиця Ассирії, яку здобули і знищили Вавилонці, повставши проти угніту Ассирійців.

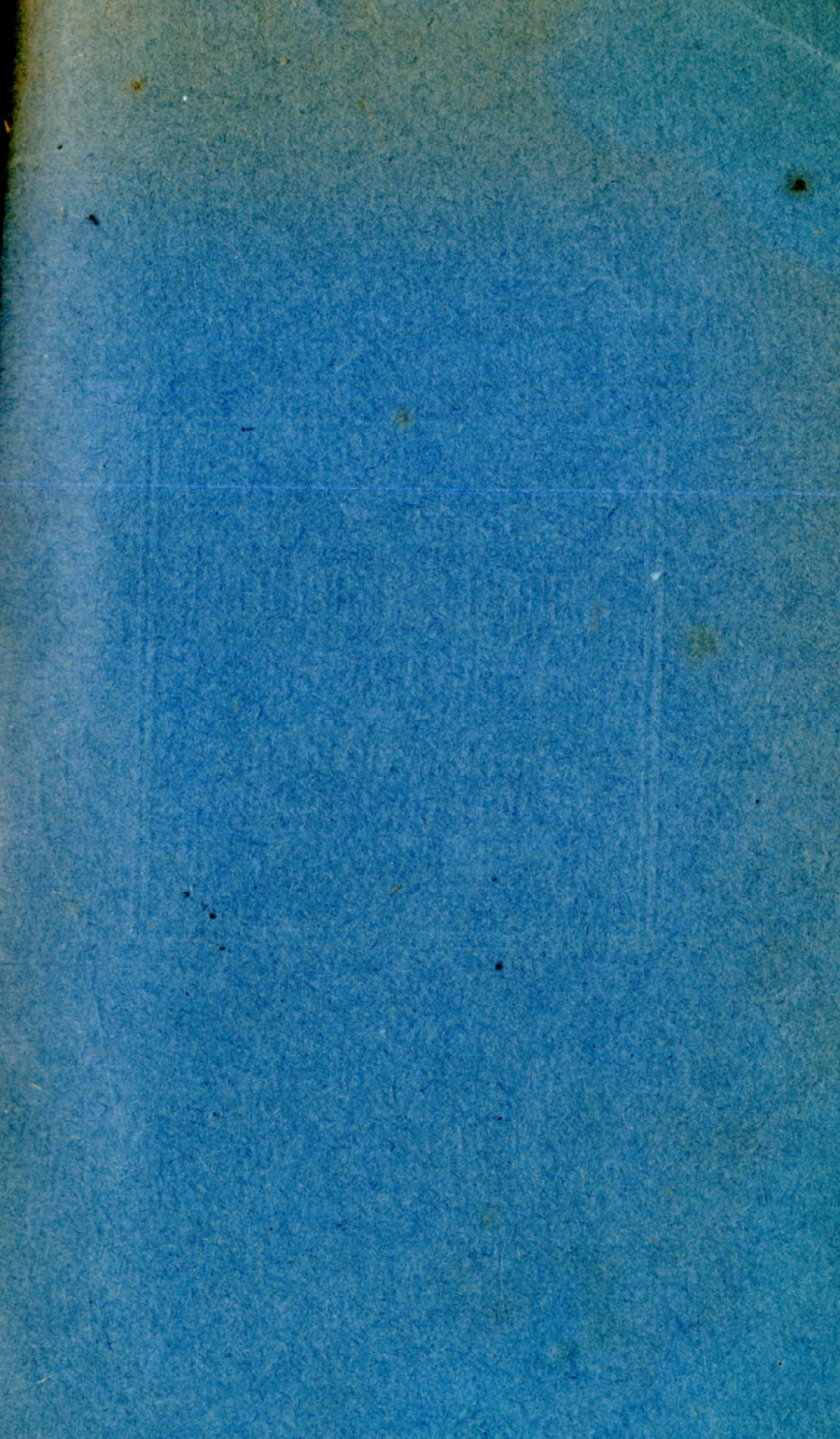
Меч готує — То були Перзи, що вже тоді почали зростати в силу.

Виля град — Вавилон, столиця Вавилонців. Вил, Ваал — назва бога у Вавилонців.

До поеми Бунт:

Шмя Ізраель! — Слухай, Ізраїлю! [Господь, Бог наш, єдиний Господь!] (Второзак. 6, 4).

B-1774

1992 1980

Тогож автора
ВОЯЦЬКІ Й ВОЄННІ ПІСНІ
ЦІНА 3 М.
—
НАБУТИ МОЖНА В ОБОХ
УКРАЇНСЬКИХ КНИГАРНЯХ
У ЛЬВОВІ.

2005

568876

u35991

B1774